

CZU: 37.015.3+159.922.7

DOI: 10.36120/2587-3636.v21i3.99-105

EDUCAȚIA ÎN POSTMODERNITATE

Elena VINNICENCO, lector univ. dr.

<https://orcid.org/0000-0002-7378-7284>

catedra PMÎP, Universitatea de Stat din Tiraspol

Rezumat. Educația în postmodernitate vizează problematica valorii, concilierea pluralității de valori cu universalitatea acestora, ierarhizarea valorii și accesul la valoare. Contextul social și cel global comportă numeroase modificări structurale și funcționale în procesul educațional.

Cuvinte-cheie: educație, personalitate, elev, fenomen, mediu, familie, școală.

EDUCATION IN POSTMODERNITY

Abstract. Education in post-modernity concerns the problem of value, the conciliation of the plurality of values with their universality, the hierarchy of value, the access to value. The social and global contexts involve many structural and functional changes in the educational process.

Keywords: education, personality, pupil, phenomenon, environment, family, school.

În procesul educației se evidențiază rolul decisiv al societății. Scopul educației constă în formarea unei personalități integre. Această solicitare socială exprimă scopurile educației. În condițiile libertății și democratizării vieții sociale, educației îi revin sarcini inedite. Deschiderea conținuturilor învățământului spre interculturalitate și spre valorile specifice tinerei generații reprezintă proprietatea postmodernismului în educație.

Educația diferă de la o etapă istorică la alta, în funcție de condițiile materiale și spirituale ale societății. În evoluția sa, educația prezintă anumite particularități izvorâte din experiența fiecărui popor. Ca acțiune socială, educația se înfăptuiește pe fondul unei vieți sociale și al unor tradiții care s-au format în decursul dezvoltării națiunii respective. Ea depinde de cultura națională, de idealul social, politic, național, de trecutul istoric, de moștenirea materială și spirituală transmisă din generații în generații. Toate aceste fenomene legate de devenirea și existența unui popor își pun amprenta asupra specificului educației.

Explicarea istorică a educației vizează condițiile acesteia în anumite etape ale dezvoltării societății și cunoașterii umane. Educația este dependentă de evoluția societății, dar și de caracteristicile biopsihice ale celor care participă la acest fenomen.

În sens filosofic, educația este privită ca acțiune aplicată în mod conștient. Rezultatele acțiunii educative se referă la dezvoltarea competențelor minime necesare vieții și muncii.

În sens social, educația constituie unul dintre mecanismele create de societate în vederea perpetuării sale, prin care transmite atât tinerilor, cât și adulților ansamblul structurat al informațiilor sale sub forma cunoștințelor, priceperilor și deprinderilor de comportament. Societatea apelează la serviciile educației prin asigurarea integrării

persoanei în societate. Individul apelează la serviciile educației pentru a-și depăși condiția sa biologică și pentru a se transforma într-o ființă culturală.

Din punct de vedere didactic, analiza relațiilor societate – educație și educație – individ adoptă mai multe poziții interpretative.

Relația societate-educație este abordată din următoarele perspective:

- *idealist – conservatoare*, ceea ce vizează școala ca un univers în sine și educația este un univers închis;
- *voluntaristă*, când școala produce schimbări esențiale în viața socială, reconstruind societatea;
- *deterministă*: școala este văzută ca o microsocietate, orice schimbare socială manifestându-se la nivelul școlii;
- *prospectivă*, vizează școala ca factor de accelerare a progresului social, ce provoacă dezvoltarea socială.

Relația educație – individ poate fi interpretată prin:

- *teoria ereditaristă* – individul este produsul fatal al eredității, educația creând condiții de manifestare a potențialului ereditar;
- *teoria ambientalistă* – individul este influențat de mediul în care trăiește;
- *teoria interacțiunii* dintre ereditate, mediu și educație, aspectul cel mai apropiat de realitate.

Acestor fundamente se adaugă și perspectiva sistemică a educației, care are în vedere globalitatea și dinamica funcțională a educației.

Toate elementele componente ale educației interacționează și depind unele de celelalte, relațiile fiind interdependente, încât fiecare element corespunzător acțiunii educative poate fi cauza și efectul altuia.

Ioan Cerghit [5] identifică cele mai importante caracteristici ale educației, dintre care enumerăm:

- ❖ educația – *acțiune de transformare*;
- ❖ educația – *acțiune de conducere*;
- ❖ educația – *acțiune socială*.

În acest context, *educația ca proces* constituie modelarea structurii și a componentelor native și dobândite ale individului, conform unui ideal educațional. Educația ca proces presupune plasarea educatului într-o poziție de subiect activ (care acționează și reacționează în același timp), și nu ca obiect inert.

Educația ca acțiune de conducere constituie dirijarea evoluției individului de la stadiul de ființă, care are nevoie de asistență și care dispune de posibilități latente, spre stadiul de persoană formată, autonomă și responsabilă.

Educația ca acțiune socială vizează implicarea educatului în ansamblul relațiilor multiple din mediul social din care face parte.

Fiind un fenomen social, specific uman, se poate face diferențierea dintre procesele educației și cele biologice. Caracterul social al educației evidențiază raporturile complexe și profunde existente între individ și societate.

Sorin Cristea completează aceste caracteristici cu următoarele:

- ✚ *caracter teleologic al educației* – orientare spre finalități realizabile în timp și spațiu;
- ✚ *caracter axiologic* – reflectă raporturile stabile dintre valorile și conținuturile generale ale educației;
- ✚ *caracter prospectiv* – vizează sesizarea tendințelor esențiale de evoluție a educației și identificarea transformărilor necesare în viitor [6].

Orientarea prospectivă a educației presupune conștientizarea condițiilor noi, descifrarea situațiilor probabile, încurajarea tendințelor și inovațiilor, a acțiunilor transformatoare ale viitorului, revizuirea obiectivelor educației și stabilirea de noi ierarhii în interiorul lor. O viziune prospectivă pe termen lung își găsește expresia deplină în creșterea preocupărilor de prognoză și planificare, de proiectare și inovație în materie de educație. În acest context, se poate concepe un sistem de educație privit din perspectiva viitorului, proiectat în funcție de rațiuni și opțiuni deziderabile. Astfel, conceptul de educație prospectivă implică ceea ce Liviu Antonesei [2] denumește „educația pentru schimbare”.

- ✚ *caracter dialectic* – demonstrează complexitatea activității de formare și dezvoltare permanentă a personalității;
- ✚ *caracter sistemic* – realizează interdependența dintre elementele componente ale procesului;
- ✚ *caracter istoric* – reflectă evoluțiile înregistrate la scara societății, transformările culturale și universale acumulate într-un timp și spațiu determinat;
- ✚ *caracter universal* – reflectă notele comune ale activității de formare și de dezvoltare a personalității umane, confirmate contextual în plan social și pedagogic;
- ✚ *caracter național* – reflectă specificul valorilor culturale, angajate în proiectarea și realizarea activităților didactice.

Educația poate să devină un factor primordial de afirmare a entității naționale. Cu cât un popor reușește să-și adapteze mai bine educația la condițiile sale specifice, la nevoile și capacitățile sale, cu atât mai mult acesta va da un impuls mai puternic dezvoltării și afirmării acelei națiuni.

Ioan Bontaș [3] face referire la *caracterul specific uman, intențional și conștient* al educației.

Toate aceste caracteristici ale educației răspund permanent la problematica globală, și anume la:

- ❖ evoluția rapidă a cunoașterii și a tehnologiei;
- ❖ explozia demografică;

- ❖ amplificarea fenomenelor de sărăcie, foame, șomaj, excludere socială;
- ❖ amplificarea efectelor generate de stres;
- ❖ degradarea mediului;
- ❖ accentuarea conflictelor dintre națiuni;
- ❖ lipsa motivației în activitățile întreprinse.

Tatiana Callo afirmă că „tendențele în pedagogia postmodernă și modurile în care se implică acțiunea educațională în aceasta includ diverse reprezentări și nu este întotdeauna ușor să ne orientăm în diversele demersuri și practici. Sarcina constă în a extrage esența din aceste reprezentări cu ajutorul analizei, acest lucru fiind o provocare pentru pedagogia actuală. Postmodernismul neagă existența unor standarde unice, dar se conformează acestora prin abordarea elementelor fragmentare ca totalitate existentă deja” [4, p. 21].

În literatura de specialitate se propune o definiție a educației „prin grila postmodernității”, care aduce „o viziune mai proaspătă și mai puțin canonizată asupra educației” [14, p.80].

Tatiana Callo susține că „ideea de bază a postmodernismului este a fi postmodern și a adăuga ceea ce îți este propriu și presupune un șir de elemente. Educația nu se mai referă la adaptarea calculată, eficientă a elevilor la realitate, ci la facilitarea creației proactive, dacă realitatea este ceea ce alegem noi să fie, este creația opțiunilor noastre, școala nu mai are dreptul să cultive arta adaptării eficiente, ci arta construirii opțiunilor privind viitorul” [4, p.21-22].

În aceste direcții se pot stabili următoarele obiective:

- ❖ centrarea învățării pe elev în funcție de capacitățile și interesele acestora;
- ❖ flexibilizarea ofertei de învățare;
- ❖ adaptarea conținuturilor la realitatea cotidiană;
- ❖ orientarea învățării la aplicabilitatea celor studiate.

Reliefând faptul că prin decentrarea câmpului educativ școlar de pe profesor și centrarea lui pe elev putem realiza reevaluarea condiției elevului ca centru de interes și preocupări cu un impact major asupra relației educaționale. „Câmpul educativ școlar postmodern este un câmp multipolar, în cadrul căruia autoritatea profesorului trebuie câștigată în fiecare clipă, deoarece este contestată în fiecare clipă; autoritatea elevului se poate dovedi complementară autorității profesorului, dar nu este obligatoriu să fie așa, ba dimpotrivă, afirmarea de sine, psihologic vorbind, presupune în anumite etape negarea celorlalți, chiar dacă punctul lor de vedere este rezonabil sau acceptabil emoțional; dacă profesorul reprezintă mai degrabă o instanță „plutind liber” în căutarea unei identități, superioritatea sa ar putea consta în multitudinea de identități pe care le-a traversat deja” [4, p.21-22].

Problema dezvoltării educatului și a eficienței personale apare permanent. Educatul este solicitat să fie propriul său manager. El trebuie să-și conducă propria persoană ca pe

o întreprindere rentabilă, adică să-și evalueze resursele cu realism, să-și stabilească obiective și să elaboreze proiecte pe termen lung, mediu și scurt. Conform principiului egalității șanselor, se urmărește valorificarea potențialului fiecărui elev. Școala devine astfel responsabilă de evoluția celui pe care îl educă.

Toate acestea presupun noi schimbări, o îmbunătățire a metodelor și mijloacelor didactice, o implicare activă și responsabilă în procesul de predare – învățare – evaluare, o motivare a elevilor spre o autoeducație și o deschidere spre nou și spre cerințe reale ale societății. Actorii educaționali, care utilizează strategii interactive, își îmbunătățesc ritmul de asimilare a cunoștințelor și calitatea performanțelor. Tot ceea ce este trecut prin practică și este realizat cu propriile resurse este mai bine reținut și aplicat. Educația trebuie să-i permită elevului să se implice direct în procesul de formare și dezvoltare. Elevii trebuie învățați să colaboreze, să aibă încredere în forțele proprii, să fie responsabili de cele produse, să găsească soluții la problemele cu care se confruntă și să îmbunătățească mediul în care se dezvoltă.

În opinia lui R. Killen, calitatea unui sistem de educație poate fi judecată din cel puțin trei perspective: intrările în sistem, ceea ce se întâmplă în interiorul sistemului și ieșirile din sistem. Intrările în sistem sunt reprezentate de resurse, finanțe, infrastructură, iar interiorul sistemului este definit prin organizarea și controlul educației. Ieșirile din sistem sunt rezultatele educației.

Funcțiile educației sunt dinamice (nu sunt numai funcții sociale sau funcții individuale). Ele sunt ambivalente, cu o anumită predominanță socială sau individuală. Nicio funcție individuală nu se poate realiza în afara societății. Toate aspectele societății se raportează la necesitățile individului.

Afirmându-se ca un factor de potențare a resurselor umane, educația încetează să se constituie ca un areal distinct al vieții, devenind tot mai mult un fenomen primordial în ansamblul relațiilor interumane, o dimensiune permanentă a vieții. Sistemul educațional depinde de sistemul social în care se integrează, iar educația trebuie să fie în pas cu progresul general și chiar să depășească aria celorlalte sfere ale vieții sociale. Societatea contemporană, marcată de un dinamism accentuat sub aspectul schimbărilor, generează în permanență noi exigențe, noi provocări, cărora educația trebuie să le facă față prin structură, obiective, conținuturi și modalități de realizare, accentuând capacitățile ei de adaptare și autoreglare.

Școala modernă pune accent pe dezvoltarea integră a personalității, capabilă să facă față tuturor schimbărilor generate de inovațiile informaționale și tehnologice.

În acest context se poate identifica o structură tridimensională a finalității educației:

- spațială – analiza proiectării activităților educative la nivel apropiat – depărtat;
- temporală – analiza activităților educative la nivel lung – mediu – scurt;
- acțională – analiza activităților educative la nivel de generalizare – specificare – concretizare.

Sorin Cristea consideră că proiectarea finalităților educației angajează „valorificarea deplină a tuturor resurselor pedagogice (informaționale, umane, didactico-materiale, financiare) existente” și că această clasificare a finalităților educației reprezintă o „necesitate metodologică datorită diversității acestora” [1, p.111].

Idealul pedagogic reprezintă finalitatea educațională de maximă generalitate, care angajează toate resursele formative ale societății existente la nivel instituționalizat și individual. Idealul pedagogic realizează o sinteză între idealul social, care vizează o anumită finalitate macrostructurală, politică și economică a societății, în perspectiva evoluției acesteia, și idealul psihologic, care vizează o anumită calitate relativ perfectă a factorului uman, angajat într-o anumită activitate educativă pe termen lung.

Scopul educației reprezintă finalitatea educațională de maximă generalitate, determinată de idealul educațional, la nivelul politicii educaționale, care orientează valoric acțiunile de formare și dezvoltare a personalității proiectate și realizate în cadrul sistemului de educație. Raportul dintre ideal educațional și scop educațional reflectă logica acțiunii educaționale, proiectată la nivel social, dar realizată în plan psihopedagogic la nivelul politicilor educaționale. Scopul educației realizează acordul între idealul educației și obiectivele sale. Scopul vizează finalitatea unei acțiuni educative determinate și detaliază conținutul idealului educației.

Idealul educației a contribuit la dinamizarea teoriei educației prin identificarea acelor calități ale personalității umane care trebuiau valorificate ca finalități ale educației.

Ca să asigure buna funcționare a procesului instructiv – educativ, cadrul didactic „trebuie să-și cunoască sistematic elevul și să se cunoască pe sine” [1, p. 67]. Compatibilitatea dintre elev și educator depinde și de imaginea pe care și-o formează educatorii despre elevi. Educatorul trebuie să dea dovadă de umanism pentru că „umanismul generează umanism”. Între educat și educator trebuie să existe un parteneriat, „până când discipolul își va putea susține el însuși creșterea” [1, p. 72].

Elevul crede în nivelul valorii stabilit și oferit de educatorul lui și este sensibil la modul în care este perceput, apreciat și respectat de acesta.

Liviu Antonesei [2] distinge trei categorii de valori:

- ❖ valori etern umane (binele, adevărul, frumosul);
- ❖ valori specifice unei epoci (spiritul de noutate, vocația de identitate a fiecărei generații);
- ❖ valori specifice comunității naționale.

Dacă o generație s-a dezvoltat într-un mediu social care genera o anumită categorie de valori, o altă generație își poate asuma și alte valori ca libertatea, cooperarea, toleranța etc. Astfel, fiecare epocă își are propriile valori și modele. Evoluția valorilor determină modificarea conținutului educației.

Bibliografie

1. Albu G. În căutarea educației autentice. Iași: Polirom, 2002.
2. Antonesei L. Paideea. Fundamentele culturale ale educației. Iași: Polirom, 2002.
3. Bonțaș I. Pedagogie. București: ALL, 1994.
4. Callo T. ș.a. Educația centrată pe elev: Ghid metodologic. Chișinău: "Print-Caro" SRL, 2010.
5. Cerghit I., Vlăsceanu L. coord. Curs de pedagogie. București: Universitatea din București, 1988.
6. Cristea S. Fundamentele științelor educației. Teoria generală a educației. București: Litera Internațional, 2003.
7. Cucuș C. Pedagogie. Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Iași: Polirom, 2006.
8. Jinga I. Educația ca investiție în om. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
9. Mândăcanu V. Bazele tehnologiei și măiestriei pedagogice. Chișinău: Liceum, 1997.
10. Patrașcu D. Cuget și zbucium asupra lumii, genului, neamului, familiei, omului, numelui, credinței, educației. Chișinău: Garomont-Studio, 2014.
11. Patrașcu D., Vinnicenco E. Introducere în pedagogie. Note de curs. Chișinău: Garomont-Studio, 2015.
12. Planchard E. Pedagogia școlară contemporană. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1992.
13. Păun E., Potolea D. Pedagogie. Fundamentări teoretice și demersuri aplicative. Iași: Polirom, 2002.
14. Silistraru N. Dinamica și funcționalitatea dimensiunilor educației. Chișinău: Tipog. UPS I. Creangă, 2001.
15. Ulrich C. Postmodernism și educație. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2007.